

kwam in plaats van het Latijn nu en dan de landstaal.

In een beschrijving van een dergelijke Kerstfeestviering in de kerk te Delft (1498) lezen we van de priesters dat ze „tot verscheyden doeren der kercken te pairde inne quamen rijden, elx met sijn gheselschap vergaderende in 't midden der kercken: ende upten grooten orgel waren Engelen, singende Gloria in excelsis, ende beneden lagen die harders ende speelden; ende doer quam een sterre scietende van after uut die kercke nae thoeck outair toe, ende bleef dair staen, wijsende de drie coninghen den nieuwen gheboren coninck, twelck ghemaect was mit levendighe personen upten hoghe outair.”

Gewoonlijk werden op den feestdag zelf slechts voorgesteld de stal te Bethlehem met den os, den ezel en de herders. De eerste, die tot viering van het Kerstfeest een kribbe oprichtte, was de beroemde Franciscus van Assisi (in het jaar 1223, drie jaar voor zijn dood). Dat voorbeeld vond overal navolging en geen kosten waren te hoog om heel het mysterie-spel, zooals men het noemde, op een „Godewaardige wijze” op te voeren. Een denkbeeld van de pracht die daarbij soms werd ten toon gespreid krijgt men, als men leest dat Bisschop David van Bourgondië aan de Domkerk te Utrecht een kribbe schonk die van massief goud was vervaardigd.

In andere landen, waar de Roomsche Kerk natuurlijk eveneens toongevend was op dit gebied zal het verloop van de Kerstfeestviering wel evenzoo zijn geweest.

Hoe 't in Frankrijk toeging, leeren we uit de beschrijving van het feest der Ezels, een plechtigheid die van ouds op Kerstdag in de kerk te Rouaan plaats had. Men hield dan n.l. een „ommegang” waarbij door de geestelijken de profeten werden voorgesteld,

die de geboorte van den Messias hadden voorzgd. Bileam zelfs werd niet vergeten en ging in den stoet, gezeten op een ezelin, van waar het feest zijn naam ontving. In het midden van de kerk gekomen bleef de stoet staan tusschen twee rijen van personen die de Joden en de heidenen voorstelden. Dan riepen de profeten bij beurte ieder een schriftuurplaats, betreffende de komst van den Messias, waarna ze gezamenlijk een lofzang aanhieven.

Eerst na 1500 ontstond de gewoonte om elkander met Kerstmis geschenken aan te bieden. Of die geschenken oorspronkelijk inderdaad de beteekenis hadden, die men er thans dikwijls in legt, als symbolen van de groote gave Gods in Christus, is niet uit te maken. De veronderstelling, dat deze gewoonte haar ontstaan dankt aan den weerzin der Protestanten om het St.-Nicolaasfeest te vieren, en het Kerstfeest daarvoor een vergoeding moest geven, krijgt eenigen grond als men bedenkt dat hier te lande, — waar de gereformeerden in de meerderheid waren en men dus met het Kerstfeest niet zooveel op had — het St.-Nicolaasfeest heeft stand gehouden en eerst na de opkomst der Zondagsscholen de Kerstfeestvieringen met geschenken en zooals wij die thans kennen eenige vlucht heeft genomen.

Eerst een eeuw later, omstreeks 1600, kwam in de protestantsche kringen een ander gebruik op n.l. het planten van een Kerstboom. Over den oorsprong van deze gewoonte zijn tal van verhalen in omloop, waarvan echter enkele het kenmerk der onwaarschijnlijkheid al te zichtbaar dragen.

Een van die „legenden” zullen we ze maar noemen, verhaalt dat Maarten Luther de eerste was die voor zijn kinderen een Kerstboom plantte. Volgens 't verhaal reisde hij eens op den

avond vóór Kerstnis door een cenzaan woud. Aan den hemel schitterden ontelbare sterren met buitengewone helderheid en door de takken der dennen heen zag Luther ze glinsteren. De Hervormer kwam zoo zeer onder den indruk van de pracht der dennen en de heerlijkheid des Hemels dat zijn hart overvloedig van lof en dank. En hij dacht aan Hem, die het Licht der wereld was. Om zijn huisgenooten iets te doen gevoelen van 't geen hij zelf had genoten nam hij een klein dennenboompje mee, versierde het thuis gekomen met waslichtjes, hing er de geschenken aan die hij de zijnen had toegedacht en vertelde van het Licht der wereld, Jezus Christus. Of dit verhaal waarheid bevat, is natuurlijk niet wel uit te maken. Zooveel is zeker dat reeds lang voor Luthers tijd sprake is van Kerstboomen, waarbij de Christenen in Duitschland Kerstfeest vierden. Toen velen zich van de Roomsche kerk afscheidden, schaften zij de voorstelling van het kind Jezus in de kribbe met alles wat er aan verbonden was, die in alle Katholieke kerken in den Kerstnacht vertoond werd, af en stelden er algemeen den verlichten Kerstboom voor in de plaats. In onze eeuw kwam de boom ook bij Katholieken voor en is nu populair geworden in Spanje en in Italië, in Frankrijk en Rusland, en evenzeer in Amerika.

Op grond van een uitlating van den bekenden Duitschen dichter Goethe, die beweerde voor 1765 nooit een Kerstboom te hebben gezien, stellen sommigen den tijd dat deze in gebruik kwam veel later.

Merkwaardig is dat tot op den huidigen dag de Kerstboom vele bestrijders heeft gehad. De eerste was wellicht de Straatsburger Theoloog Dannhauer.

Hij schreef: „Onder andere uiterlijke vertooningen waarmee men den ouden Kersttijd doorbrengt, meer dan

met Gods Woord, moet ook gerangschikt worden de Kerst- of denneboom, dien men in de huizen plaatst en met poppen en suikerwerk behangt. Waar deze gewoonte vandaan komt weet ik niet. Maar het is kinderspel en het zou veel beter zijn indien men de kinderen wijdde met den geestelijken cederboom Jezus Christus.”

Een ander godgeleerde schreef, iets later: We zijn nog niet geheel en al bevrijd van den aanleve der afgodendienarij. Van den ouden zuurdeesen is bij ons nog de poppenkraam overgebleven die aan de stichtelijkheid afbreuk doet. Onder andere beuzelingen, waar mee men het Kerstfeest, dikwijls meer dan met Gods Woord doorbrengt, heeft men ook den Kerstboom, dien men met poppen en suikergoed behangt om hem daarna te doen leegschudden en berooven.”

Het laatst werden de bezwaren tegen den Kerstboom wellicht uitgesproken in De Heraut (24 Dec. 1905).

Het zijn er een viertal, die daar worden te berde gebracht. Het eerste bezwaar is dat de Kerstboom een uitheemsch artikel is, in strijd met onze nationale zeden en gewoonten, zoodat er „de nationale zelfstandigheid door wordt verzwakt”. Ten tweede is de Kerstboom typisch voor de Luthersche Kerk en vond hij in Gereformeerde kringen nooit ingang. In de derde plaats heeft de Kerstboom met het Kerstfeest niets uitstaande en is hij ontleend aan het heidensche Jul-feest, waarover we boven reeds spraken en eindelijk voert de Kerstboom met zijn lichtjes en geschenken zoo licht de aandacht af van wat bij het Kerstfeest het middelpunt moet zijn: het kindeke in Bethlehems stal geboren. Eerlijk gezegd meenden we dat de bezwaren tegen den Kerstboom van meer gewicht waren. Dat de Kerstboom een uit-

heemsch artikel is zou natuurlijk inderdaad een bezwaar zijn, indien werkelijk de nationale zelfstandigheid er door werd verzwakt. En nu moge dat laatste theoretisch waar zijn, practisch is daar dunkt ons weinig gevaar voor. Het tweede bezwaar is bij nader bekijks zoo heel groot niet. 't Is volstrekt niet zeker dat Luther den Kerstboom kende en ook in niet-Luthersche kringen vindt de kerstfeestviering met een verlichten denneboom steeds meer ingang. Dat de Kerstboom van heidenschen oorsprong is, valt misschien niet te ontkennen. Zekerheid is op dit punt niet te verkrijgen. Maar waar zouden we heen als we vermijden wilden, alle gewoonten waarvan de oorsprong te zoeken is in iets dat we bestrijden moeten en willen. Wie, om maar iets te noemen, veroordeelt het plaatsen van een haan op den toren, het luiden der klok bij een begrafenis, het dragen van rouwkleeren omdat de oorsprong daarvan terugvoert naar den tijd toen de menschen zoo bijgeloovig waren, dat ze meenden door zulke middelen de booze geesten te moeten verjagen? Eindelijk meent men dat de Kerstboom met zijn lichtjes en geschenken de aandacht afleidt van Hem, die het middelpunt van de feestviering behoort te zijn. Daar staat tegenover dat juist de Kerstboom met zijn geschenken en brandende kaarsjes gereede aanleiding geeft om te wijzen op de grootste van alle gaven, ons geschonken in Christus, om te spreken over Hem die het licht is der wereld, terwijl de altijd groenende denneboom zelf een uitnemend beeld is van den Heiland, die het leven en de onverderfelijke heeft aan het licht gebracht. Is de aandacht daar eenmaal op gevestigd dan leidt de Kerstboom niet af maar spreekt ze een duidelijke taal, die er vooral bij kinderen dieper ingaat dan het gesproken woord alleen.

Als in de Schrift een wijnstok, een olijfbom en allerlei beelden gebruikt worden, dan leiden die immers ook niet af van waar 't eigenlijk om te doen is?

Volledigheidshalve maken we nog melding van de meening dat de Heer Jezus toen Hij van zich zelven zeide: Ik ben het licht der wereld, zinspeelde op den gouden kandelaar, met de zeven armen, die zich bevond in het Heilige van den Tempel. En ofschoon er ongetwijfeld een treffende vergelijking is te maken gelooven we toch dat zij, die den oorsprong van den verlichten denneboom zoeken in den gouden kandelaar te ver gaan. Zoo moge voor den scherpzinnige de overeenkomst tusschen den Kerstboom en den boom des levens of den boom der kennis in 't oog springen of de tegenstelling met den Vrijheidsboom, waarom heen onze vaders dansten, hem treffen, eenig verband bestaat er niet.

In Engeland en Duitschland, stellig ook in Amerika, maakt men van de Kerstfeestviering heel wat meer werk dan ten onzent. Vooral in Engeland. Merry Christmas d. i. 't blijde Kerstfeest, is het meest populaire feest der Engelschen en wordt bij onze burenen van overzee gevierd door rijk en arm, door jong en oud, met een opgewektheid en vroolijkheid, waartoe men den ernstigen, kouden Brit niet in staat zou achten. Een half jaar van te voren verheugt hij er zich al op en begint hij er iets voor weg te leggen. Naar de aloude gewoonte, reeds in de eerste eeuwen door de Kerk aangenomen, duurt Christmas-time in Engeland van 25 Dec. tot 6 Jan. In 't begin van December ziet men allerwegen de toebereidselen maken. Wjl een Engelschman niet vroolijk zijn kan als hij niet overvloedig kan eten, natuurlijk in de eerste plaats vleesch, moet daar allereerst voor gezorgd worden. Vóór het Kerstfeest

komen dus de vee-tentoonstellingen en dan de uitstalling van prachtstukken in den slagerswinkel, waar in dien tijd geen Engelschman voorbijgaat zonder een begeerlijken blik op al die heerlijkheid te werpen. Ook aan den kruidenierswinkel ziet men dat Kerstmis nadert. Achter de groote ruiten worden enorme hoeveelheden rozijnen, krenten geconfijte oranje- en citroenschillen opgestapeld, artikelen die onontbeerlijk zijn bij de bereiding van den Kerstpudding. Een Engelsche Kerstavond zou niet volmaakt zijn als er de pudding ontbrak. Van 's Konings tafel op Windsor af tot in de armste hut van den daglooner prijkt de donkerbruine „plumpudding” (plum = rozijn) versierd met de onafscheidelijke palm-takjes. De palm speelt n.l. bij de Kerstfeestviering in Engeland een voorname rol. Daarmee versiert de slager zijn stukken vleesch, de kruidenier zijn winkel en de huismoeder haar tafel. Iedere Engelschman betoont op den Kerstdag de grootst mogelijke gastvrijheid en de armen ontvangen rijke gaven om het schoone feest op de vroolijkste wijze te kunnen vieren. Het Kerstmaal onderscheidt zich niet alleen door de veelsoortigheid der spijzen maar ook door bepaalde gerechten, die er niet op mogen ontbreken. We noemden reeds het vette rundvleesch en den pudding. Daar moet nog bijgevoegd worden een kalkoensche haan.

Kerstboomen ziet men niet bij onze Britsche naburen en hoe kerkelijk en godsdienstig het Engelsche volk moge zijn, de blijdschap op „merry Christmas” is gewoonlijk een andere dan die, waarvan de Engelen in Bethlehems velden ongen, dat ze al den volke wezen ou. Voor zeer vele Engelschen is het Kerstfeest een soort van vastenavondret, waarop men danst en zingt en thertst en dingen door de vingers ziet

die men anders maar moeilijk met zijn waardigheid kan overeenbrengen.

Tot de eigenaardigheden van het Engelsche Kerstfeest, die een kijk geven op den joligen aard er van, behoort o. a. dat aan lampen, aan spiegels, boven deur-ingangen enz. een takje „mistletoe” wordt gehangen, terwijl als een meisje zich onder zulk een tak bevindt, haar mannelijke geleider het recht heeft haar te kussen. Zelfs mag deze een takje van die plant bij zich dragen, dit op een gunstig oogenblik boven het hoofd zijner dame houden en dan gebruikt maken van zijn recht.

Mistletoe heet in onze taal vogellijm of maretak en is een woekerplant, die als alle woekerplanten niet op den grond groeit maar met zijn wortels in de schors van boomen (meest eiken of peppels) dringt en zich voedt met de sappen die in den stam opstijgen. De mistletoe draagt witte bessen en speelt een rol zoowel in de Noorsche als in de Germaansche godenwereld. Omdat zij de maretakken vonden in de gewijde bosschen op de heilige eiken, meenden onze Germaansche voorvaderen dat de Goden ze naar de aarde hadden gebracht tot heil der menschheid en beschouwden de maretak als een heilzaam middel tegen allerlei kwalen, als een plant die geluk aanbracht. In vele kringen gebruikt men in de laatste jaren ook ten onzent de mistletoe om op de Kerstdagen de huiskamer te versieren. 't Is trouwens een van de weinige planten, die dan groen zijn en vruchtjes dragen. In ons land vindt men de mistletoe veelvuldig in Limburg, maar ook in enkele delen van Groningen.

Van Engeland uit is de gewoonte verbreid om tegen Kerstmis tijdschriften, inzonderheid die voor 't volk zijn geschreven, in een extra fraai geïllustreerd nummer te doen verschijnen en door een schat van onderhoudende

verhalen ook te zorgen voor de geestelijke behoeften der lezers. De beroemde Charles Dickens, ook bij onzent wel bekend, liet geen Kerstfeest voorbijgaan, waarop hij niet zijn volk en heel de beschaafde wereld onthaalde op zijn onnavolgbare Kerstvertellingen.

Geheel anders gaat het in Duitschland toe bij de viering van het Kerstfeest. De gemoedelijkheid van den Duitser komt bij die gelegenheid meer dan anders aan den dag. Bij onze oostelijke bureu is het Kerstfeest evenzeer een echt huiselijk feest dat echter over 't geheel een meer ernstig karakter draagt dan in Engeland het geval is.

Ten onzent richt men een Kerstboom op in scholen, evangelisatie-lokaleu of gehuurde zalen, meestal voor scharen van kinderen. En 't behoort tot de uitzonderingen als in dat opzicht hier de Deutsche gewoonte wordt gevolgd. In Duitschland heeft bijna iedere woning op den Kerstavond haar eigen verlicht denneboompje dat Vader en Moeder voor hun kinderen versieren en met geschenken beladen. Intusschen, er zijn zoovele Kerstverhalen in omloop, die een echt Duitsch Kerstfeest beschrijven, dat we onze lezers niet willen ophouden met wat ze wellicht van der jeugd aan reeds weten. In groote steden, Berlijn vooral, is het op Kerstavond buitengewoon druk. Al is de beroemde Kerstmarkt verdwenen omdat de eischen van het verkeer dat noodig maakten, toch weten de verkoopers van allerlei speelgoed ook buiten de winkels hun waar aan den man te brengen. De tafeltjes met afdekjes er boven die bij slecht weer ook de kooplui beschermden tegen regen en kou, vindt men er niet meer, nu veroveren de venters van speelgoed zich een deel van het trottoir en van den rijweg. Te midden van het zich haastig voortbewegende of langzaam

slenterende publiek zet de welbespraakte speelgoedman zijn spulletjes op den grond, of houdt ze u voor den neus. Nu eens snort een blikken automobiel uit den speelgoedwinkel langs de voeten der voorbijgangers, dan weer laten groote of kleine kooplui met een vertrouwen dat verbazing wekt, stoombootjes op wielen, voortbewogen door een eenvoudig uurwerkje tusschen het publiek doorscharrelen, dat met lankmoedigheid uit den weg gaat voor al dat kleine gedoe. Bijzonder toegeeflijk is de politie, die anders elken straatventer onverbiddelijk wegjaagt en slechts enkele couranten-jongens en bloemenverkoopsters, die sedert lang dat voorrecht genieten, met vree laat. De dienaren van Hermandad zien niet, willen niet zien dat, ondanks alle verordeningen, kleuters van vijf of zes jaar houten schaapjes te koop bieden, dat anderen, wat ouder, bonte piassen van papier uitventen, bijna even groot als zij zelven, anderen handel drijven in Kerstboomkaarsen of in „boschduvels,” waaronder een bromwerktuig wordt verstaan, dat uit een papieren trommel bestaat, die met paardeharen aan een houten handvat hangt, en wanneer het gezwaaid wordt een gebrul als van een beer maakt, vooral wanneer het paardehaar wat nat wordt gehouden. Bovendien gaan de houten ratelaars te keer. Uit hun rumoer en den bas van den „boschduvel” wordt het heerlijke(?) concert van wijlen de Kerstmarkt gevormd. Het heeft haar overleefd en beheerscht nu nog de geheele Kerstdrukte te Berlijn.

De vette gans, de reebout en de Weihnachtstolle, welke laatste ook bij ons ingang begint te vinden en het niet noodig acht zijn naam te verholandschen, zijn kenmerkend voor het Deutsche Kerstmaal.

In het groote Rijk der over 't geheel

nog weinig beschaafde, bijgeloovige Russen, behoort het Kerstfeest tot de belangrijkste herinneringsdagen. De godsdienstige plechtigheden beginnen aan den Kerstavond en duren tot Driekoningen. Vooral onder de vrouwen en meisjes worden allerlei gewoonten aangetroffen, die, waarschijnlijk van heidenschen oorsprong, in den bijgeloovigen aard van vele Russinnen den grond vinden van hun voortbestaan. Enkele van die gewoonten hebben ten doel te ontdekken met wie men trouwen zal. Daartoe werpt men was in kokend water en raadpleegt de figuren, die na het smelten en weer afkoelen, ontstaan. Vaker nog gaat de nieuwsgierige gedurende de lange uren van den Kerstnacht voor een glas water zitten, op den bodem waarvan een nieuw geldstuk ligt en vestigt daarop onafgebroken den blik, in angstige spanning het oogenblik afwachtend, waarop de voor haar bestemde man zal verschijnen. Het onafgebroken staren op 't zelfde punt, de eenzaamheid, de spanning, dat alles doet dikwijls het begeerde gevolg te voorschijn komen: op de blinkende oppervlakte van het geldstukje vertoont zich aan het oog der jonge maagd de held harer droomen. Maar wee, driemaal wee, wie het zou wagen zich om te keeren ten einde zich te overtuigen van de werkelijkheid der verschijning.

In de Ukraine vereenigen zich op Kerstavond de jongedochters der familie in een apart vertrek, plaatsen zich in een wijden kring en zetten een haan in 't midden voor een hoopje graankorrels, waarop voorzichtig een ring is gelegd. Als de haan begint te pikken en het harde voorwerp bemerkt, werpt hij het den een of anderen kant uit. Dat oogenblik wordt met spanning tegemoet gezien. De ring komt terecht aan de voeten van een der jonge meis-

jes en de gelukkige wie dat treft, zal vóór het volgende Kerstfeest gehuwd zijn met den man van haar keuze.

In den Elzas viert men Kerstfeest ongeveer op de wijze waarop bij ons Sinterklaas wordt gehouden. Een der huisgenooten verkleedt zich en komt, uitgedost als „Hans Trapp”, geschenken uitdelen aan de kinderen die 't verdienen, terwijl er bestraffing opzit voor wie niet gewoon is zich behoorlijk te gedragen.

In Armenië komen de kinderen, geschaard naar den leeftijd, de kleinste vooraan, in optocht bij vader of grootvader, die hun een voor een de rechterhand toesteeft om die te laten kussen en inmiddels van onder de pelsjas de geschenken te voorschijn haalt.

In Italië vereenigt zich op Kerstdag, zoowel onder rijken als armen, jong en oud, rondom den disch, waarop de „pangiallo” prijkt, een enorme Kerstaart, een merkwaardige proeve van bakkerskunst, vervaardigd van deeg, opgevuld met geconfijte vruchten en overdekt met suikerwerk. Hoe grootter en mooier en heerlijker de pangiallo is, hoe meer niet alleen de smaak maar ook de ijdelheid der huisgenooten gestreeld wordt.

In Amerika wordt ook het Kerstfeest gevierd. En natuurlijk op echt Amerikaansche wijze. Onder de bewoners der „Nieuwe Wereld” zijn vertegenwoordigers van bijna alle volken der aarde en ze vieren hun Kerstfeest op zeer verschillende wijzen, naar gelang van het land van waar ze zelf of hun voorvaderen afkomstig zijn. Maar ze hebben allen gemeen het enorme, het kolossale. Ook in de Kerstfeestviering slaan ze het record. De Amerikaan lacht om den onnoozelen Duitsche Kerstboom met zijn kaarsjes en vergulde noten. Wat is zoo'n denneboompje bespottelijk klein. Dan doen zij het beter:

een groote boom uit het bosch, of vervaardigd van ijzer, waarvan de top reikt tot aan het plafond van de kamer, 't lokaal of 't Kerkgebouw en dan geen sinaasappelen er aan of vergulde noten maar lampions, geen kaarsjes er in maar electriche gloeilampjes. Ze hangen er geen cadeautjes in maar geschenken, groot en kostbaar, terwijl een mechaniek den boom langzaam doet ronddraaien. Zoo is het in heel de feestviering. De kinderen bijv. zetten niet, zooals ze bij ons op St. Nicolaas doen een schoen of klomp onder den schoorsteen, ze hangen er hun kous op. Wat zou er nu in een schoen kunnen, immers niets!

De kerken der Hervorming hier te lande hadden in den eersten tijd met de viering van het Kerstfeest niet veel op. Merkwaardig is wat de Provinciale Synode van Dordrecht, gehouden in 1574, daaromtrent bepaalde. Een van de besluiten dier Vergadering luidt n.l. aldus: „In betrekking tot de feestdagen, waarop men, evenals op Zondag, niet werkt, maar vergadert in de kerken, besluit de Synode dat men

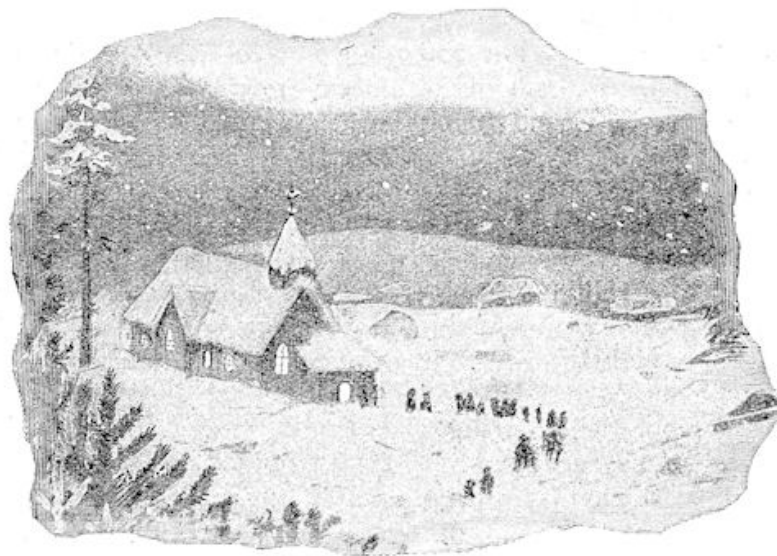
tevreden moet zijn met den Zondag. De onderwerpen echter, bij de herdenking van Christus' geboorte gebruikelijk, mogen behandeld worden op den Zondag vóór den Kerstdag en het volk moet zoo bearbeid worden, dat de feestdagen worden afgeschaft.”

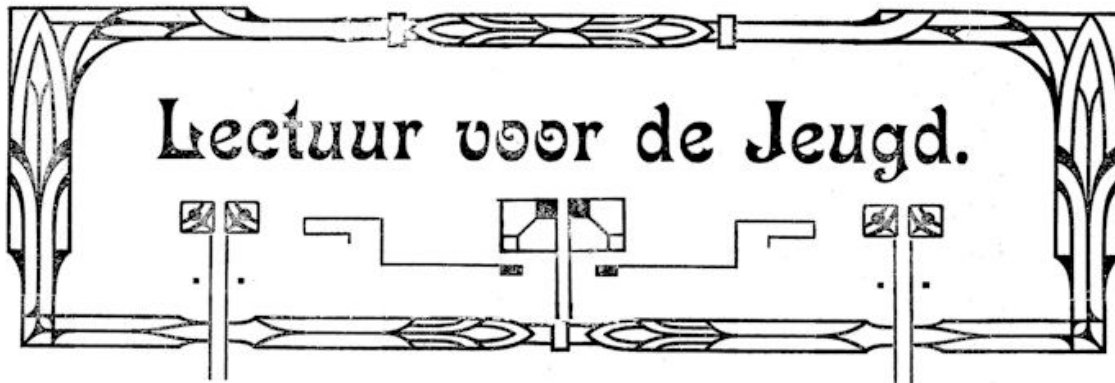
De Synode te Middelburg was echter reeds van andere meening. Ze besloot: De kerken zullen hunne overheden verzoeken de feestdagen af te schaffen, behalve den Zondag, Kerstfeest en Hemelvaart.

De Synode van Dordrecht (1618-1619) nam het volgende besluit: De gemeenten zullen behalve den Zondag, ook het Kerstfeest, Paschen en Pinksteren met den daarop volgenden dag vieren.

Blijkbaar werd het wijselijk geacht, wijl het volk die dagen in eere hield en ze vieren wilde, aan die begeerte tegemoet te komen en wilde de kerk, daar ook de overheid de viering er van begunstigde, van hare zijde doen wat in haar vermogen was om ze te gebruiken tot verheerlijking van den naam des Heeren en tot stichting der gemeente.

A. L. G.

DE OSSENKOOPER VAN 'sHERTOGENBOSCH.

Een geschiedkundig verhaal uit het begin van den tachtigjarigen oorlog.

(Vervolg en slot van blz. 697).

HOOFDSTUK XVII.

Eens op een avond, — 't was nog in diezelfde maand Maart — terwijl Mr. Herman zich haastig naar huis spoedde, hield hem een vreemdeling aan. Op 't eerste oog was de man een varensgezel, althans hij was in schipperskleeren gestoken. Maar z'n heele houding, z'n manier van spreken en z'n gang verrieden oogenblikkelijk dat hij niet was waarvoor hij door wilde gaan. Hij vroeg onzen Ossenkooper den weg naar een taveerne, die toevallig genoeg vlak in de buurt van Van Bombergens woning lag.

Alvorens te antwoorden keek de Ossenkooper hem doordringend aan en daarop zei hij:

„Ik zal u zelf even naar den heer Van Bombergen brengen jonker.”

De ander verschrok zichtbaar, maar voor verraad vreezend, herstelde hij zich spoedig en probeerende onverschillig te doen, vroeg hij tamelijk ruw:

„Man, ben je dronken — of gek.”

„'t Een noch het ander, jonker,” hernam De Ruyter met een fijn lachje,

xxv

„men noemt mij gewoonlijk Mr. Herman de Ruyter, de Ossenkooper.” En meteen haalde hij van onder z'n wambuis een kleine geuzenpenning te voorschijn, welke hij den verbluften edelman ter geruststelling voorhield.

„Te deksel, sinjeur,” antwoordde de vreemdeling, nu ook lachend, „ge hebt scherpe oogen. En ik dacht nog al me zoo goed vermomd te hebben, en ik liep daar straks met zoo rustigen stap toen ik even voor 't sluiten de poort binnenkwam. Nu, in ieder geval, ik ben in goede handen gevallen.”

En met De Ruyter opstappende in de richting van Van Bombergens woning vervolgde hij: „'t schijnt er hier maar tamelijk slecht voor te staan.”

„Stil, stil, jonker,” fluisterde De Ruyter, „hoe slechter het er voor staat, hoe minder Jan en alleman er mede te maken heeft. Maar gij, komt gij ons geen bericht van spoedige hulp brengen?”

Ontkennend schudde de ander het hoofd en nu z'n stem zelf tot fluisteren dwingend zei hij:

„'t Word al donkerder voor ons arme

48